

PARTIJRAADSVERGADERING DS'70 D.D. 2 OKTOBER 1976, ROTTERDAM
 =====

Beschouwing van W.DREES over Troonrede en Miljoenennota '77

Mijnheer de Voorzitter, gasten, partijgenoten,

Vanmorgen zal ik enkele aspecten van Troonrede en Miljoenennota bespreken, onze houding daartegenover zal vooral vanmiddag aan de orde komen.

Vorig jaar heeft de fractie een samenvatting van de Memores van Toelichting aan u gezonden. Dit jaar is de Partijraad twee dagen eerder terwijl Prinsjesdag vijf dagen later was. Daardoor ontbrak de tijd tijdig complete documentatie toe te zenden.

1. De ombuiging van en door het kabinet.

Men kan de zittingsperiode van het kabinet Den Uyl in tweeën splitsen. De eerste twee jaar werd een royaal beleid ten uitvoer gelegd, waarbij de forse verhoging van de aardgasprijzen een grote meevaller was voor de schatkist.

De inkomens werden fors verhoogd, met het accent op minimum loon en sociale uitkeringen. Uitgaven werden fors verhoogd, een aantal nieuwe uitgaven begonnen (bijv. het royale nieuwe huursubsidiebeleid).

Ondanks de meevaller van het aardgas en het vergroten van het begrotingstekort werden de belastingen verhoogd. De sociale premies stegen nog meer, ten dele als gevolg van royale uitvoering "aan de basis" (door artsen e.d.) van sociale wetten.

Het bedrijfsleven kwam in toenemende mate in moeilijkheden. Dit werd slechts voor een deel veroorzaakt door de internationale recessie, meer door het binnenlands "beleid", zie bijv. de bouw, een puur binnenlandse bedrijfstak. Zowel de verhoging van lonen en salarissen als die van belastingen en premies moesten door het bedrijfsleven worden opgebracht. Zelfs de forse verhoging van olie- en aardgasprijzen werd niet in rekening gebracht aan het hele nederlandse volk, maar door prijsindexatie e.d. aan het bedrijfsleven. Ook in 1974 (Machtigingswet n.b.) stegen de nominale inkomens in Nederland fors.

In de zomer van 1975 zag het kabinet dat de kip die de gouden eieren legt bezig is te bezwijken. In september 1975 begint de tweede periode van het kabinet waarin wordt

gesteld dat "ombuiging" nodig is, minder snelle stijging van het aandeel van belastingen en premies in het nationale inkomen, nl. "slechts" met 1% per jaar, hetgeen betekent dat de overheidsuitgaven toch veel sneller blijven stijgen dan het nationale inkomen. Ook wordt erkend dat de inflatie moet worden tegengegaan, waarbij het echter blijft bij een pleidooi voor "minder" inflatie, niet voor een werkelijk beeindigen daarvan.

De rijksbegroting voor 1976 toonde nog geen sporen van "ombuiging". De uitgaven-expansie gaat voort, de nieuwe gedachten waren nog niet tot uitwerking, laat staan tot invoering gekomen.

Bij de Algemene Beschouwingen van oktober 1975 eist Andriessen dat er snel een begin wordt gemaakt met de "ombuiging" van uitgaven. De motie Andriessen wordt aangenomen maar n i e t uitgevoerd. Het kabinet komt in juni met een nota welke een schets bevat over het te voeren beleid. Deze nota bevat tal van interessante plannen, vooral op het gebied van de positie van ambtenaren, van kinderaftek-kinderbijslag, en van sociale verzekeringen. Bij de ambtenaren overwoog het kabinet herzieningen die vooral de lagere ambtenaren zouden treffen. Wij hebben ons met een motie tegen de plannen van het kabinet terzake gekeerd.

Deze motie werd verworpen. Tegen stemden de VVD, CDA, en PvdA, PPR en D'66. !

Een andere motie van ons, inzake kinderaftek, werd door een meerderheid van de Kamer aanvaard.

2. De Nota Selectieve Groei (Economische Structuur nota)

In juni 1976 verscheen de nota van minister Lubbers inzake bevordering van de economische groei. Deze nota heeft een zeer gevarieerde inhoud, is overigens vaag. Het kabinet wil de bestaande investeringsfaciliteiten (aftek bij vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting) vervangen door gerichte investerings-subsidies. Een wetsontwerp terzake zal omstreeks december 1976 worden ingediend. Die nieuwe subsidies zouden (meer) rekening moeten houden met het milieu, arbeidsplaatsen, ruimtebeslag, energiegebruik etc.

Interessant is dat ook hier, evenals bij de afschaffing van de kinderaftek en gedeeltelijke vervanging door hogere kinderbijslag, de belastingen worden verhoogd en anderzijds de uitgaven. Dit in strijd met de motie Andriessen. Daarbij dient beseft te worden dat belastingen een algemener karakter hebben, bij wet worden geregeld, door een bekwame dienst worden uitgevoerd volgens bekende regels, met beroep op onafhankelijke rechter. Bij subsidies is er meer sprake van willekeurige beslissingen van bewindslieden, tot loting toe.

Evenals bij de juni-nota over de 1% operatie ging het slechts om een nota, niet om wetsontwerpen. De discussie van eind juni in de Tweede Kamer was slechts een voorposten schermutseling.

3. De structuurhervormende -

Het kabinet werkt graag met leuzen. Bij alle mogelijke onderwerpen wordt de leuze "spreiding van macht, kennis en inkomen" gebruikt. Zo spreekt het kabinet en ook de PvdA graag over structuurhervormingen waarmee men bezig zou zijn. Die worden voorgesteld als een soort noodzakelijke begeleiding van de meer pijnlijke ingrepen (bezuiniging, loonmatiging) welke nodig zijn om weer financiële armslag aan de onderneming te geven. Maar die structuurhervormingen was men al jaren van plan, geheel los van de huidige financiële of loonperikelen.

Er is ook geen logische samenhang van de voorstellen inzake belastingen, uitgaven, sociale verzekeringen met wetsontwerpen inzake grondprijsbeleid, vermogensaanwasdeling en ondernemingsraden.

Stel bijv. zoals de Memorie van Toelichting doet, dat men samenhang ziet tussen de voorgestelde Vermogensaanwas Deling en de loonmatiging van nu. Dan zou het wetsontwerp een tijdelijk karakter moeten hebben, evenals die loonmatiging !

Die structuurhervormingen stellen weinig voor. Het wetsontwerp v.a.d. is slecht van constructie en financieel onbelangrijk. Het kabinet schatte dit voorjaar de opbrengst op f 500 mln per jaar. Met de gestegen rente (aftrekpost bij berekening van overwinst) en administratiekosten (en herziening fiscaal winstbegrip i.v.m. inflatie vanaf 1978 zoals het kabinet van plan is, zie Mln Nota 1977) zal de V.A.D. vermoedelijk vrijwel nihil opleveren bij ongewijzigde aanvaarding. Ook de wetsontwerpen inzake grondprijzen zijn naar opbrengst onbenullig.

Het kabinet en vooral de PvdA heeft blijkbaar behoefte aan deze wetten om aan de aanhang te kunnen vertellen dat er toch veel bereikt wordt. Daarom eist de PvdA van de confessionele regeringspartners dat die ontwerpen snel worden behandeld en in hoofdzaak ongewijzigd worden aanvaard.

Ik heb de indruk dat de confessionele partijen zich niet langer op laten jagen (zie uitstel Voorlopig Verslag over de V.A.D. en verwerping van het wetsontwerp inzake het tijdstip van huurverhoging in 1977).

4. Nederlandse economie in 1980

Half september kwam het Centraal Planbureau met een interessante studie nl. de Nederlandse Economie in 1980. Men vindt hierin tal van berekeningen, ook veel commentaar op plannen van het kabinet. Het CPB is vrij sceptisch t.a.v. de voorstellen inzake investeringssubsidies, gaat o.a. zeer kritisch in op de criteria voor selectie. De voorspellingen inzake werkloosheid zijn zelfs bij het realiseren van de kabinetsplannen somber. Ook de inflatie zou in feite vrijwel onveranderd snel doorgaan.

Interessant zijn ook de beschouwingen over afzonderlijke bedrijfstakken. Grote somberheid over de industrie. Er is een soort Opheffings Uitverkoop aan de gang van de nederlandse industrie, zie bijv. de aandelenkoersen op de amsterdamse beurs.

Ook laat het CPB zien dat uitstel van de bouw van kernenergiecentrales er toe zal leiden dat Nederland in de jaren tachtig weer veel afhankelijker wordt van de invoer van steenkool en olie. Dit leidt tot grote milieubelastingen en tot grotere politieke afhankelijkheid.

5. De rijksbegroting 1977

Op 21 september 1976 werd de rijksbegroting 1977 ingediend, met herziene meerjarenramingen tot 1980. Vergeleken met de in juni ontvangen nota's weinig nieuws. Een gigantisch begrotingstekort, opnieuw. Enig maar zwak streven naar afremming van de inflatie. Een bescheiden ombuiging van de rijksuitgaven, vooral bij investeringen zoals van defensie, waterstaat, wetenschappelijk onderwijs en cultuurtechnische werken. Bij defensie komt dit bovenop eerdere besnoeiingen. Opnieuw wordt medegedeeld dat op de ambtelijke rechtspositie zal worden gesnoeid, waarbij de tekst van de verantwoordelijk minister De Gaay Fortman veel vager is dan de tekst van minister Boersma! Grotere bedragen zullen worden gevonden bij de sociale verzekeringen.

Wetsontwerpen blijven echter nog steeds uit, dit geldt voor de pensioenen van ambtenaren, voor kinderbijslag-kinderaftrek, herziening sociale wetgeving etc., er is nu al een jaar verlopen sinds de aankondiging van de 1% operatie.

De toon van de stukken is nogal somber. Erkend wordt dat de werkloosheid is tegengevallen, gehoopt wordt echter op enige daling in 1977. De inflatie wordt als probleem erkend, echter niet als sociaal onrecht maar als ontwrichtende factor t.a.v. het bedrijfsleven.

Het kabinet is trots op hetgeen bereikt is terzake van vermindering van inkomensverschillen, bijv. de afstand "modale" werknemer t.a.v. minimum-loner. Is het redelijk die toch al korte afstand verder te verkleinen? De modale werknemer heeft gemiddeld een groter gezin en veelal (bijv. havenarbeiders) zwaarder werk. Voorts verzwijgt het kabinet dat het gevoerde beleid velen bijv. zelfstandigen, die vroeger redelijk verdienden tot een sociaal minimum omlaag heeft gebracht. Niet alleen de hoogte van minimum loon of sociale uitkering is van belang maar ook het aantal

6. Fundamentele herziening van beleid?

Er is geen sprake van dat het beleid serieus wordt herzien. Onnodig hoge subsidies, bijv. voor woningen, wetenschappelijk onderwijs, parkeren worden voortgezet. Het begrip passende arbeid wordt niet verruimd. Het kabinet streeft naar vermindering van inflatie, niet naar het beeindigen van inflatie. De totale druk van belastingen en premies blijft stijgen, zo van 55% geleidelijk naar 60% en meer.

7. Het reële besteedbare loon

Binnen de kring van de regeringsaanhang woedt een felle discussie tussen degenen die in elk jaar de reël beschikbare lonen willen laten stijgen, zoals Duisenberg en degenen die dit minder noodzakelijk vinden en vooral veel ruimte gunnen aan de collectieve sector. De fractie neemt het standpunt in dat het percentage van belastingen en premies onwijs hoog is en tot tal van onredelijkheden en schade leidt en mensen volstrekt onnodig betuttelt. Er is vrij gemakkelijk een ander beleid te schetsen dat leidt tot een geringer beslag van de collectieve sector (vgl. onder meer ons rapport "Uit het Slop"). Dan kan ook ruimte

worden gevonden voor verbetering van de particuliere inkomens, wellicht nog eerder door belasting verlaging dan door verhoging van die inkomens.

8. Het percentage aan inhoudingen

Het kabinet koppelt steeds meer subsidies aan inkomen, zie bijv. de plannen voor de kinderbijslag die de kinderaftrek gaat vervangen, voor subsidies eigen woning. De studiefinanciering heeft al een band met het inkomen (vooral van de ouders). Ook zijn de individuele huursubsidies van staatssecretaris Van Dam afhankelijk van het jaarinkomen. Van Thijn heeft in zijn schets van een Troonrede in het tijdschrift FEM van 9 september j.l. voor een marginale heffing van 100% gepleit voor inkomens boven een bepaalde hoogte, zich kennelijk niet bewust van de gevolgen die dit heeft voor verschuiving naar andere jaren, naar andere personen, naar onkostenposten e.d.

Het percentage dat in totaal aan belasting, premie, eventuele inhouding op sociale uitkering als bijstand of werkloosheidsuitkering en aan subsidie zoals huursubsidie wordt geheven van iemands (extra of marginale) inkomen is thans veelal 80% of meer. Een dergelijke afhankelijkheid van het opgegeven inkomen is funest. Controle ontbreekt veelal (bijv. bij individuele huursubsidie). Overigens stimuleert dit tot verschuiving naar ontvangsten in natura, tot ruil, zelfdoen, het opvoeren van onkostenposten, of het vermijden van inkomen (bijv. door geen kamers te verhuren).

Stevens heeft in zijn artikel in de Volkskrant van 22 september j.l. erop gewezen dat een vrije economie ten dele berust op het feit dat er "lok" elementen zitten in de beloning die iemand krijgt als hij bijv. spaart, of een kamer verhuurt, of zich op andere wijze inspant, bijv. door na een ziekte weer aan het werk te gaan. 20% is daarvoor al een zeer lage marge, dit was vroeger de gebruikelijke marge bij ziekingeld, werkloosheidsuitkering e.d. Thans ligt die marge vaak bij nihil, afgezien van fraudegevallen waarin de persoon met een uitkering beter af is dan degenen die normaal werkt.

Het kabinet handelt in toenemende mate in strijd met de eigen uitgangspunten als geschetst in de Interimnota Inkomensbeleid van 1974 waarin werd gesteld dat tal van inkomensverschillen wel redelijk zijn. Vele bruto inkomensverschillen berusten uitdrukkelijk op beweging en werkgevers of op overheidsbeslissingen. Daarna komt dan de heffing van inkomstenbelasting en premies. Het is volstrekt onlogisch om daarnaast nog andere heffing naar inkomen in te voeren. Of men vindt de daar ontstane verhouding in netto inkomen bijv. tussen een ongehuwde leraar en een ongehuwde onderwijzer redelijk, of niet - dan is de uitweg nader overleg over salaris of belasting. Maar het is onlogisch om dan plotseling bijv. de gehuwde leraar met kinderen - of de ongehuwde leraar die een flat gaat bewonen - zwaarder te treffen dan de gehuwde onderwijzer met kinderen of de ongehuwde onderwijzer die een flat gaat bewonen. Dan introduceert men nl. de nivelleringen op grond van elementen zoals kinderen of woonruimte die daar buiten horen te blijven en tast men netto-verschillen aan die bij anderen met dat werk wel als redelijk zijn beschouwd.

9. Laag prijspeil voor sommige goederen

Een economie met vrije keuze inzake werk-soort e.d berust mede op de "lok" mogelijkheid, verdwijnt die dan zal men tot fellere controle en aanwijzingen moeten komen. Men kan binnen een gezin, dank zij de intensieve onderlinge relaties, ook emotioneel, maar ook qua sociale controle 100% uitkering geven aan een zieke e.d. Men kan binnen een gezin dezelfde consumptie aan ieder verstrekken naar behoefte, onverschillig zijn inbreng (naar capaciteit) aan de gezamenlijke huishouding. De banden - en de controle - binnen een stedelijke maatschappij van 14 miljoen mensen zijn onvoldoende om dit in hoge mate mogelijk te maken. Men moet of werken met lagere inhoudingspercentages van inkomen of met zeer intensieve controle, die de linkse drie regeringspartijen echter evenmin willen.

Vrije keuze inzake consumptie berust op het betalen van prijzen. De regering schaft in toenemende mate het prijsmechanisme af. Daarvoor kunnen soms goede redenen zijn, bijv. als men de consumptie van een artikel sterk wil bevorderen omdat dit voor mensen beter is dan zij zelf beseffen. Dat is echter zelden het geval, de meeste hoge subsidies zijn niet te verdedigen. Denk bijv. aan de diverse subsidies voor ruimer wonen, die leiden tot lagere dichtheid, meer ruimtebeslag en zo ingaan tegen alle doelstellingen op het gebied van ruimtelijke ordening. De lage prijzen voor woningen, parkeerruimte, wetenschappelijk onderwijs e.d. stimuleren de vraag in die richting - zodat hij soms weer door loting moet worden afgeremd - en beperken de vrijheid om je inkomen op andere wijze te besteden.

We gaan langzamerhand zowel voor investeringen als voor keuze van arbeidsplaatsen en voor consumptie naar een soort Kostschool Economie.

De nadelen zijn cumulatief. De mens wordt minder afhankelijk van zijn werk, van zijn eigen verdienste, meer afhankelijk van pressie, wordt een groepsdier dat probeert als groep geld uit de schatkist te krijgen.

Zoals ook gemeenten minder belang hebben bij een doelmatig beheer van de eigen middelen maar meer bij het lospeuteren van rijke subsidies.

Als het aantal mensen toeneemt dat een bepaalde subsidie geniet dan wordt de pressiegroep machtiger naar getal en elektoraal. Er ontstaat een zichzelf versterkende spiraal waarbij de groep die weinig uit de schatkist trekt maar er wel veel aan betaalt, bijv. werkende arbeiders of zelfstandigen, meer moet opbrengen en tenslotte wellicht - bijv. na faillissement - de overstap maakt naar de andere groep.

10. Troonrede

De Troonrede bevat een lange opsomming van voornemens. Het kabinet heeft nu grote haast omdat het zo laat is geweest met zijn wetsontwerpen. Vondeling heeft in zijn recente boek "Tweede Kamer, Lam of Leeuw" aangegeven in hoe hoge mate het kabinet Den Uyl de nota's heeft ingediend welke het had toegezegd. Dat is inderdaad gebeurd, maar er is weinig b e l e i d op tafel gelegd, zelfs inzake die elementen waar het kabinet zei veel waarde aan te hechten. Men denke aan elementen als verkeersbeleid (railverbinding naar Almere weer uitgesteld) of ruimtelijke ordening (minister Gruyters wil nu toch gaan bouwen in het Groene Hart van Holland, in het meest bedreigde deel tussen Den Haag en Gouda). Het kabinet heeft weinig terecht gebracht van de zelfgeformuleerde doelstellingen. Het heeft op sociaal-economisch gebied Nederland in het moeras gebracht.